

Polityka zarządzania i użytkowania gruntów w celu wdrożenia Transeuropejskiej Sieci Natura (TEN-N): Przegląd, synteza i zalecenia

Unijna strategia ochrony różnorodności biologicznej na okres do 2030 r. ma na celu skierowanie różnorodności biologicznej w Europie na ścieżkę odbudowy do 2030 roku. Kluczowym elementem tej strategii jest rozwój **transeuropejskiej sieci przyrodniczej (TEN-N)** poprzez wyznaczenie dodatkowych obszarów chronionych i korytarzy ekologicznych dla priorytetowych siedlisk i gatunków Europy.

Niniejszy raport podsumowuje nasz przegląd, syntezę oraz rekomendacje dotyczące odpowiednich mechanizmów zarządzania, polityk zagospodarowania przestrzennego oraz instrumentów finansowych, mających na celu stworzenie odpornej sieci TEN-N. Dokument jest szczególnie istotny dla rządów krajowych i regionalnych, władz odpowiedzialnych za ochronę przyrody, rolnictwo i leśnictwo, a także dla planistów przestrzennych oraz Komisji Europejskiej.

Nasz przegląd został opracowany w porozumieniu z **wieloma zainteresowanymi stronami**, takimi jak rządy państw członkowskich UE, zarządzający obszarami chronionymi, planiści zagospodarowania przestrzennego, organizacje pozarządowe i obywatele. Zawiera on **studia przypadków** z sześciu regionów: Dunaj-Karpaty, Finlandia, Francja, Portugalia, Hiszpania i Niemcy. W ocenie zastosowano **analizę ekonomii politycznej**¹, w tym wywiady, warsztaty i kompleksowy przegląd literatury w celu zidentyfikowania wspólnych barier w zarządzaniu i skutecznych ram budowania łączności ekologicznej. Ustalenia są wykorzystywane do identyfikacji potencjalnych ścieżek zmian i interwencji, które integrują **zieloną i niebieską infrastrukturę** w celu wspierania **różnorodności biologicznej i zrównoważonego rozwoju**.

Kluczowe ustalenia przeglądu

Wiele krajów europejskich zmagają się z podobnymi wyzwaniami w zakresie zarządzania, które utrudniają skuteczne wdrażanie i ochronę ekologicznej łączności między obszarami chronionymi, mimo istnienia unijnych oraz krajowych lub regionalnych ram regulacyjnych. Nasza analiza wskazała cztery kluczowe przyczyny tych trudności: (1) **słabe regulacje oraz ograniczoną skuteczność ich wdrażania**; (2) **niewystarczające zarządzanie konfliktami**; (3) **niezrównoważone użytkowanie gruntów i rozwój infrastruktury**; oraz (4) **braki w finansowaniu, zasobach technicznych i wiedzy specjalistycznej**.

Polityka często nie ma wymaganego wpływu na planowanie przestrzenne na odpowiednim poziomie do wdrożenia, a zatem nie chroni korytarzy ekologicznych przed rozwojem, który je uszkadza lub niszczy. Sytuację pogarsza **brak formalnych zasad planowania strategicznego w określonych sektorach gospodarki**. W kilku krajach **luki w prawodawstwie** podważają prawidłowe wdrażanie na poziomie lokalnym lub skutkują czysto dobrowolnym i *doraźnym* podejściem. W takich przypadkach łączność ekologiczna nie jest formalnie uwzględniana w procesie decyzyjnym. Wdrażanie jest również utrudnione ze względu na **brak zachęt politycznych** oraz niski priorytet nadawany egzekwowaniu przepisów.

W przypadku łączności ekologicznej **często występuje rozbieżność między skalą wdrożenia** (odpowiedzialny organ) **a skalą potrzebnych działań**. Problem ten jest potęgowany **przez brak personelu i specjalistycznej wiedzy ekologicznej**, zwłaszcza na niższych szczeblach administracyjnych.

¹ Analiza ekonomii politycznej to "zestaw pojęć, pytań i narzędzi, które mogą pomóc w lepszym zrozumieniu interakcji procesów politycznych, gospodarczych, społecznych i kulturowych oraz tego, w jaki sposób generują one określone wyniki".

Finansowanie ze środków publicznych jest dostępne w celu wspierania łączności ekologicznej, ale często jest ono oparte na projektach, a zatem **brakuje mu długoterminowej perspektywy i zabezpieczeń**. Zazwyczaj środki te nie są wystarczające, by zaspokoić kluczowe potrzeby finansowe, co prowadzi do chronicznego niedofinansowania wielu sieci obszarów chronionych. Dodatkowo, publiczne źródła finansowania nie zawsze są wykorzystywane w sposób najbardziej efektywny i ukierunkowany na cele związane z łącznością ekologiczną (np. w ramach Wspólnej Polityki Rolnej). Równolegle rozwijane są **prywatne instrumenty finansowania**, ale nadal są one raczej niewielkie i rozdrobnione.

Zalecenia

Aby rozwiązać różnorodne kwestie omówione powyżej, w przeglądzie zaprezentowano cztery uzupełniające się **ścieżki zmian², stanowiące zestaw warunków oraz odpowiednich interwencji** dla rządów i innych organów wykonawczych na szczeblu europejskim, krajowym, regionalnym i lokalnym, w różnych sektorach użytkowania gruntów. Interwencje te zostały zilustrowane przykładami dobrych praktyk..

Ścieżka 1 - Ramy regulacyjne *Jeśli* istnieją odpowiednie ramy regulacyjne, są one dobrze wdrożone i poparte odpowiednimi zachętami, *wówczas* różne grupy interesariuszy są przychylnie, *ponieważ* uznają wartości, korzyści i znaczenie łączności ekologicznej dla ludzi i dzikiej przyrody. Zalecane interwencje:

- ✓ **Przegląd istniejących polityk i prawodawstwa:** zapewnienie istnienia zobowiązań prawnych mających wiążący wpływ na planowanie przestrzenne oraz partycypacyjny proces decyzyjny.
- ✓ **Poprawa wdrażania:** zapewnienie odpowiedniego (politycznego) mandatu, personelu, finansowania i egzekwowania przepisów
- ✓ **Włączenie łączności ekologicznej do polityk sektorowych:** zapewnienie spójności polityk (w tym infrastruktury, rolnictwa i leśnictwa) oraz synergii z innymi planami zagospodarowania przestrzennego.
- ✓ **Rozwiązywanie konfliktów związanych z użytkowaniem gruntów:** stosowanie dobrowolnych podejść, w tym poprzez innowacyjne narzędzia, np. takie jak porozumienia dotyczące ochrony gruntów, w celu ochrony jej wartości przyrodniczych lub krajobrazowych.

Ścieżka 2 - Zrównoważony rozwój gospodarczy: *Jeśli* rozwój gospodarczy jest powiązany z jasnymi wytycznymi dotyczącymi działań łagodzących, uwzględnianiem usług ekosystemowych i zapobieganiem konfliktom związanym z użytkowaniem gruntów poprzez współpracę między sektorami, to zmierza w stronę zrównoważonego modelu gospodarczego, który docenia i czerpie korzyści z zielonej infrastruktury. Taki model zapewnia równowagę sił wszystkich sektorów, ponieważ każdy z nich musi działać na rzecz wspólnych korzyści. Zalecane interwencje:

- ✓ **Zaangażowanie rolników i leśników oraz rozwiązywanie konfliktów z właścicielami gruntów:** budowanie długoterminowych zobowiązań i zaufania za pomocą terminowych i odpowiednich zachęt.
- ✓ **Uwzględnienie łączności ekologicznej w planowaniu i ocenach:** podjęcie strategicznego planowania projektów infrastrukturalnych, zastosowanie programowego podejścia do istniejącej infrastruktury oraz uznanie wielu korzyści płynących z zapewnienia łączności ekologicznej na poziomie krajobrazu.

Ścieżka 3 - Wiedza i budowanie potencjału: *Jeśli* odpowiedni zasób wiedzy, możliwości techniczne i ludzkie zostaną zgromadzone, opracowane i przekazane, *wówczas* planowanie i projektowanie, a także wdrażanie dobrze połączonej, odpornej sieci TEN-N ulegnie poprawie, *ponieważ* ułatwi to wszystkim odpowiednim sektorom dostęp do najbardziej korzystnych rozwiązań przy zoptymalizowanych kosztach. Zalecane interwencje:

- ✓ **Optymalizacja roli profesjonalnych sieci i instytucji:** tworzenie społeczności praktyków
- ✓ **Podnoszenie świadomości i zapewnianie szkoleń:** uwzględnianie odpowiednich wytycznych i ustalanie standardów opartych na wiedzy naukowej.
- ✓ **Promowanie i zapewnianie odpowiedniego finansowania i narzędzi:** maksymalizacja właściwego wykorzystania istniejącego finansowania i badanie nowych instrumentów.
- ✓ **Budowanie umiejętności biznesowych i ekonomicznych wśród profesjonalistów:** odblokowanie innowacyjnych opcji dla inwestycji

Ścieżka 4 - Wzmocnienie pozycji i zarządzanie konfliktami: Jeśli społeczeństwo obywatelskie zostanie wzmocnione, a przyczyny konfliktów wyjaśnione poprzez dialog stron, możliwe będzie budowanie zaangażowania, zarządzanie konfliktami oraz poprawa zaufania i współpracy interesariuszy, ponieważ inicjatywy oddolne i usprawnienia stanowią katalizator pozytywnych zmian. Zalecane interwencje:

- ✓ **Wzmocnienie pozycji społeczeństwa obywatelskiego:** stworzenie sprzyjającego włączeniu społecznemu i otwartego na zmiany środowiska politycznego oraz wspieranie lokalnych liderów.
- ✓ **Zwiększenie zaangażowania zainteresowanych stron:** ustanowienie krajowych i transgranicznych sieci międzysektorowych
- ✓ **Stosowanie zarządzania konfliktami i uczenia się opartego na współpracy:** opracowywanie wspólnej wizji, praca na równych zasadach, monitorowanie wyników i dostosowywanie się.

Nakreślone ścieżki są komplementarne i obejmują różne punkty działania na różnych poziomach. Zarządzanie, polityka i finansowanie są kluczowymi elementami umożliwiającymi lub utrudniającymi pomysły wdrożenia połączonego systemu obszarów chronionych i chronionych w całej Europie.

Przegląd jest częścią [projektu NaturaConnect](#), którego celem jest wspieranie państw członkowskich UE w skutecznym wyznaczeniu i wdrażaniu TEN-N poprzez dostarczanie danych naukowych i politycznych wytycznych oraz narzędzi decyzyjnych. Więcej informacji na temat istniejących w Europie ram prawnych i systemów zarządzania w różnych krajach można znaleźć w [pełnym raporcie](#).

Funded by
the European Union

NaturaConnect receives funding under the European Union's Horizon Europe research and innovation programme under grant agreement number 101060429.

www.naturaconnect.eu

[@naturaconnect](https://www.linkedin.com/company/naturaconnect)

naturaconnect@iiasa.ac.at

[@naturaconnect](https://twitter.com/naturaconnect)